

KRIMINALISTIČKA PRIČA ZA STRANE STUDENTE

Antonio-Toni Juričić
(Croaticum, Filozofski fakultet – Zagreb)

Članak izlaže jedan od mogućih metodičkih pristupa književnom tekstu u nastavi hrvatskoga kao inog jezika primjenom spoznaja metodičarke Gillian Lazar na kriminalističku priču Pavla Pavličića *Ljiljan od plavog stakla* (2001). Gillian Lazar svojim radovima pokazuje kako književni tekstovi služe nastavi engleskoga kao inog jezika. Pavao Pavličić obilježio je hrvatski kriminalistički žanr svojim pričama i romanima te dao prilog njegovoj recepciji zbirkom eseja *Sve što znam o krimiću* (2008). Prema Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike (ZEROJ) očekuje se da neizvorni govornici mogu razumjeti suvremenu prozu na B2 stupnju.

Ključne riječi: kriminalistička priča, književnost u nastavi hrvatskoga kao inog jezika, Gillian Lazar, Pavao Pavličić

Pokušat ćemo člankom dati prilog tezi kako je književni tekst važan dio učenja i poučavanja inoga jezika (usp. npr. Lazar 1993; Woodward 2001; ZEROJ 2005; Gulešić-Machata 2006; Požgaj Hadži, Smolić, Benjak 2007).

Prije samog čitanja Pavličićeve kriminalističke priče *Ljiljan od plavog stakla*, koja je objavljena u zbirki kriminalističkih priča *Otrovni papir* (2001), kao priprema i motivacija može poslužiti diskusija o svjetskoj popularnosti krimića kako u književnosti tako i na filmu. Moguće je u tom uvodnom dijelu uključiti neku od nastavnih aktivnosti koja kroz igru služi usavršavanju

inoga jezika. Naprimjer studentima kažemo neka zamisle da se dogodila pljačka te da će neki od njih biti istražitelji, a ostali moraju iznijeti svoj alibi. Studenti istražitelji ispituju studente osumnjičenike te na kraju objavljuju tko ima najslabiji alibi.¹

S druge strane mogli bismo, kao što to predlaže Gillian Lazar, usporediti nekoliko definicija kratke priče, s ciljem da se uoče njezina obilježja i razlike među proznim vrstama.² Autorica ističe kako nastavnici moraju voditi računa o mogućim poteškoćama stranih studenata u razumijevanju fabule, uloge pripovjedača, stila s obzirom na njihovo predznanje kako inoga jezika, tako i književnoga metajezika (usp. Lazar 1993: 71–83). To će posebno biti važno za heterogene skupine u kojima pokraj stranih slavista hrvatski jezik uče i studenti drugih studija (npr. povijesti, politologije, ekonomije). Stoga se najprije preko primjera metatekstualnosti u antologijskim kratkim pričama *Lijepa priča* (1984) Ede Budiše i *Gdje je nestala deveta priča* (1989) Borisa Gregorića dotičemo pitanja “priče” i “pričanja”:

“Prolazile su godine i unuk je odrastao u skladno razvijena mladića, blagog pogleda i tamne, pomalo kovrčave brade. Razmišljajući jedne večeri o svojoj pokojnoj babi, on se sjeti da mu je na samrti ispričala neku lijepu priču. Međutim, shvati da se same priče nikako ne može prisjetiti, pa, želeći da nekako oda poštovanje prošlosti, koja se neće tako skoro ponoviti, napiše ovu priču i nazove je lijepom.” (Budiša, u: Bagić 2003: 38);

– Mama!

– Da?

– Gdje je nestala moja deveta priča?

– Jebem im sunce, pa u ovom gradu krađu priče.

– Glavno da smo živi i zdravi, a priča više ili manje, nije bitno. Napiši neku drugu. Neku pravu. Za Broadway. (1)

(1) Upućuje se na lagani sadržaj filmića ‘42. Ulica’, jednu slatku limunadicu druga S. Donnena (...)” (Gregorić, u: Bagić Isto: 78).

Lazar na početku predlaže da studenti ispričaju vlastitu priču prema dijelovima književnog teksta. U našem primjeru iz Pavličićeve priče izdvojili smo sljedeće odlomke:

¹ Nastavna aktivnost *Alibi* preuzeta je iz zbirke *Povej naprej* (1996). O važnosti korištenja igre u učenju inoga jezika usp. npr. ZEROJ Isto: 56–57; Aleksovski 2008: 98–99.

² O priči kao književnoj vrsti usp. npr. Sabljak 2007.

“Prisjetio se da nije vidio Sandru niti od nje imao vijesti otprilike tri godine; mora biti da su te tri godine nešto promijenile u njezinu životu. Uostalom, i na telefonu je zvučala tako kao da ima nekakvih problema.” (Pavličić, Isto: 5);

“Sandra uzdahne, a onda odluči ispričati sve po redu.” (7);

“Javila mu se Sandra. Bila je malo iznenađena što ga čuje još istoga dana, ali je vjerojatno pomislila da joj on želi javiti što je poduzeo u vezi s njezinom molbom” (15).

Studenti moraju prekriti navedene dijelove listom papira koji će spuštati tako da otkrivaju jedan po jedan odlomak. Za svaki odlomak odgovorit će na pitanja “tko, zašto, što i kako” te će na kraju sve povezati i ispričati svoju priču.

Lazar će aktivnosti vezane uz obradu kratke priče u inojezičnoj nastavi podijeliti na one prije, za vrijeme i poslije čitanja (usp. Lazar, Isto: 83–86).

AKTIVNOSTI PRIJE ČITANJA

1. Upoznavanje studenata s kulturnom pozadinom priče:

- a) čitanje ili slušanje tekstova o autoru, povijesnoj te kulturnoj pozadini³
- b) prezentacije ili sastavci studenata o povijesnoj ili kulturnoj pozadini
- c) razgovoranje o studentskim očekivanjima s obzirom na žanr priče⁴
- d) uspoređivanje s kulturom i poviješću zemalja studenata

Istaknut ćemo da je hrvatska književnost devedesetih godina 20. stoljeća obilježena ratom i tranzicijom, “jakim” izvanknjiževnim činjenicama koje će se iščitavati na motivsko-tematskim razinama, ali i u periodizacijskim razdjelnicama. Međutim, Pavao Pavličić u pogovoru svojoj zbirci kriminalističkih priča ističe da je bez obzira na promijenjeni društvenopolitički kontekst nastavio pisati krimiće uglavnom kako je to radio i u 70-im i u 80-im.

³ O važnosti međukulturne kompetencije u nastavi inoga jezika usp. npr. Novak-Milić, Gulešić-Machata 2006: 69–82.

⁴ Lazar se pita kakav tekst očekuju čitatelji nakon pročitano naslova *Ubojstvo u dvorcu*. U napomenama svojoj knjizi *Ime ruže* (1980) Umberto Eco kaže kako je *Zločin u opatiji* bio radni naslov romana, ali da ga je promijenio kako ne bi one koji traže knjige prepune akcije razočarao (usp. Eco 2004: 480).

“Ono što je radnju mojih krimića pokretalo i prije, pokreće je i sada: privatni život, emocije, osjećaj za pravdu, osjećaj dužnosti, vjera u istinu, takve stvari [...]. Krimić je optimistički žanr. Još više, on je izraz jednoga pogleda na svijet, koji, pomalo staromodno, ali zato utješno, vjeruje da se uz pomoć razuma – ako ga prate stanovite moralne kvalitete – mogu razriješiti sve zagonetke i pobijediti sve nedaće [...]. Mogla se tumačiti nekadašnja, socijalistička zbilja, kao što se može i ova današnja, tranzicijska. Važno je samo kako se piše.” (Pavličić, Isto: 398; 403)

2. Poticanje studentskih interesa

- a) razgovaranje o očekivanjima s obzirom na naslovnicu knjige
- b) razgovaranje o očekivanjima s obzirom na naslov priče
- c) razgovaranje o očekivanjima s obzirom na prvi odlomak
- d) razgovaranje o očekivanjima s obzirom na nekoliko riječi ili fraza koje je nastavnik izdvojio iz priče
- e) diskutiranje o temama koje će se pojaviti u priči

Tako u priči *Ljiljan od plavog stakla* narator započinje pripovijedanje jednim od fenomena hrvatskoga društva 1990-ih:

“Ulica se zvala Jakšićeva. Prije je nosila ime po Đuri Jakšiću, srpskom pjesniku, a poslije su je dali nekom drugom Jakšiću, koji se srećom našao pri ruci” (Pavličić, Isto: 5).⁵

3. Poučavanje vokabulara

- a) upoznavanje s vokabularom važnim za priču
- b) povezivanje važnih riječi s njihovim rječničkim definicijama

Tako se naprimjer može provjeriti vladaju li studenti vokabularom koji se javlja u kriminalističkom žanru, leksemima i sintagmama kao što su istraga, istražitelj, osumnjičenik, materijalni tragovi, otisci, mjesto i vrijeme zločina, alibi, preuzeti slučaj, pokrenuti istragu, istražiti, uhititi, dati nalog, obdukcija, krvni delikti, ubojstvo s predumišljajem, ubojstvo na mah,...

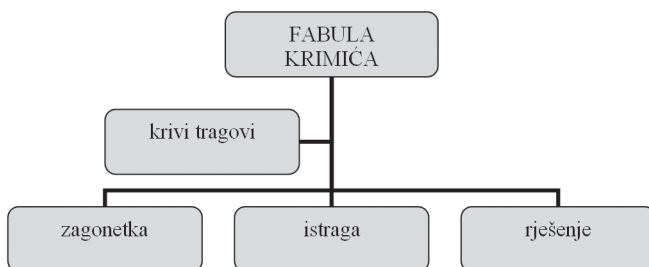
⁵ Studentima se kao tema za diskusiju iznosi problem preimenovanja ulica kako u Hrvatskoj i drugim državama koje su nastale nakon raspada Jugoslavije, tako i u svijetu. Studente možemo uputiti i na čitanje Pavličićevih feljtona o trgovima i ulicama u knjigama *Zagrebački trgovi* (1998) te *Ulica me odgojila* (2004).

AKTIVNOSTI ZA ČITANJA

1. Razumijevanje fabule

- a) provjeravanje razumijevanja fabule pomoću pitanja
- b) pisanje sažetka priče⁶
- c) davanje naslova pojedinim odlomcima
- d) slaganje ispremiješanih rečenica koje sažimaju fabulu
- e) dovršavanje rečenica koje su povezane s fabulom priče
- f) biranje najboljeg sažetka među trima sličnima

Predlažemo da studenti shematski prikažu fabulu Pavličićeve priče. Ovdje dajemo jedan od mogućih općenitih prikaza fabule kriminalističkoga žanra:

Studente ćemo upozoriti na motiv koji najavljuje istragu – iznenadni telefonski poziv:

“A dok su kod kuće nešto prigrizli, i dok je Remetin na balkonu zapalio cigaretu, već se spustio i mrak. I baš tada zazvonio je telefon.” (Pavličić, Isto: 13)

Barthesova strukturalna analiza pripovjednih tekstova između ostaloga govori o presudnoj “funkciji telefonskog poziva” u Flemingovim prozama o Jamesu Bondu gdje postoji mogućnost javljanja i nejavljanja što će potom samu priču odvesti različitim pravicima, a između dviju “osnovnih funkcija”

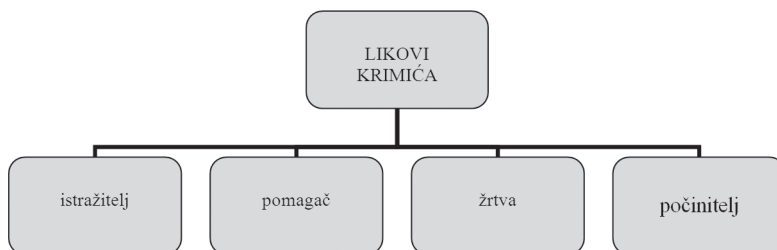
⁶ Lazar predlaže da se napiše najprije sažetak od 50 riječi, a potom od 100, te da se ta dva sažetka usporede.

– “telefon je zazvonio i Bond je podigao slušalicu” – može se ubaciti mnoštvo “katalizatora” – npr. “Bond se uputio prema radnom stolu, podigao slušalicu, odložio cigaretu, itd.” – čija je funkcionalnost zališna (usp. Barthes 1992: 57).⁷

2. Razumijevanje likova

- a) biranje pridjeva koji najbolje odgovaraju pojedinom liku
- b) uspoređivanje likova prema karakternim crtama⁸
- c) predstavljanje likova⁹

Predlažemo da studenti opišu ukratko likove priče. Jedan od mogućih općenitih prikaza likova kriminalističkoga žanra:

Pavličićev je istražitelj u ovoj priči novinar crne kronike Remetin. On je, poput gospođe Jane Marple Agathe Christie, tzv. detektiv amater koji se igrom slučaja, a ponekad i zbog posla kojim se bavi, nalazi u situacijama gdje se treba riješiti neka enigma (ubojstvo, pljačka, otmica). Njegov je pomoćnik Lujo Katić, također novinar crne kronike, s kojim nakon analiza u stilu istražiteljskog para Holmes-Watson A. C. Doylea dolazi do raspleta. Uz detektive amatere tu su i profesionalci. U ovom slučaju to je Remetinov i Katićev prijatelj, policajac Odjela za krvne delikte Vlado Šoštar.¹⁰

⁷ Za vježbu studenti mogu označiti “osnovne funkcije” Pavličićeva kriminalističkog pripovjednog teksta te smišljati “katalizatore” koji bi ispunili prostor među njima.

⁸ Lazar naprimjer predlaže da studenti odrede koji je lik najaktivniji, a koji najpasivniji.

⁹ Prema Lazar pišu se preporuke likovima kao da se javljaju na natječaj za posao.

¹⁰ Studenti mogu dobiti zadatak da opišu slične istražiteljske parove iz svojih književnosti.

3. Teški vokabular

- a) pripremanje glosara¹¹
- b) odgovaranje na pitanja višestrukog izbora¹²
- c) povezivanje riječi i njihovih definicija

Dok studenti čitaju priču, ispisuju i nepoznate riječi s kojima su se susreli. Pokušavaju ih razumjeti iz konteksta ili uz pomoć rječnika. Nakon pročitano g teksta usporedit će se i prokomentirati popisi nepoznatih riječi.

4. Jezik i stil

- a) analiziranje jezičnostilskih obilježja jednog dijela priče
- b) fokusiranje na pojedine gramatičke probleme¹³

Studenti mogu dobiti zadatak da čitajući priču označe one dijelove u kojima se javljaju frazemi – npr: *bila je spremna staviti ruku u vatru* (18), *iznenadilo ga je kako taj podatak baca posve novo svjetlo na cijelu stvar* (19), *nevolja je bila samo u tome što se namjerila na krivu adresu* (20); žargonizmi – npr: *A frajer je zdimio* (24), *tako je došlo do frke* (24); dijalektalizmi – npr: *imel jesem sto jezer, pak mi ih je negdo zel* (25).

AKTIVNOSTI POSLIJE ČITANJA

1. Interpretiranje glavnih tema priče

- a) diskutiranje o različitim kritičkim interpretacijama priče
- b) diskutiranje o nekim prijedorima koje otvara priča
- c) popis riječi koje imaju simboličko značenje i spekuliranje o asocijacijama

¹¹ Lazar predlaže da jedna grupa studenata pripremi glosar za sve studente.

¹² Lazar ističe da je cilj potaknuti otkrivanje značenja uz pomoć konteksta.

¹³ Lazar predlaže da se naprimjer u određenom odlomku izbrišu svi glagolski oblici i da potom studenti upišu pravilna glagolska vremena te da se "studentska verzija" usporedi s originalom i komentiraju stilističke različitosti. Jedan od stilema na razini sintakse koji se prepoznaje u Pavličićevu tekstu nastaje infinitivizacijom: *Znam samo da sam čula Musića govoriti najgorim riječima o Dubravčiću* (10).

Među temama priče jest i umjetnička sujeta koju pripovjedač ironizira ocrtavajući jednog od likova.

“Police su bile prepune različitih predmeta što ih je on negdje dobio za uspomenu ili za nagradu, u vitrini je bio jastučić na kojem su bila uredno složena odlikovanja što ih je pjesnik dobio, u onom režimu i u ovome.” (Pavličić, Isto: 6–7)

2. Pozicija pripovjedača

- a) pisanje dnevnika ili pisma iz perspektive jednog od likova
- b) pisanje kratkog karakternog opisa naratora ako je priča ispričovijedana u prvom licu

Gérard Genette, razmatrajući tipove fokalizacije, između ostalog, zaključuje:

“U vezi s onim što naziva ‘miješanjem sustava’, Barthes ispravno navodi ‘prijevaru’ koja se, kod Agathe Christie, sastoji u tome da pripovjedni tekst kao što je *Pet i dvadesetpet* ili *Ubojstvo Rogera Ackroyda* fokalizira na ubojicu, izostavljajući iz njegovih ‘misli’ samo sjećanje na ubojstvo; znamo da najklasičniji policijski roman, iako je uglavnom fokaliziran na detektiva istražitelja, najčešće skriva dio njegovih otkrića i zaključaka, sve do konačne objave.” (Genette 1992: 104)

Pri takvoj fokalizaciji ne možemo govoriti o jednakim mogućnostima i čitatelja i lika da dođu do rješenja početne enigme, a što kao jedno od pravila kriminalističkoga žanra postavlja Willard Huntington Wright (pseud. S. S. Van Dine) u svojem eseju *Twenty Rules for Writing Detective Stories* (1928).¹⁴

3. Pismene aktivnosti

- a) pisanje nekoliko odlomaka u stilu priče
- b) pisanje književne kritike priče

Ovdje studentima možemo za domaću zadaću dati zadatak da samostalno ili u grupi napišu kritiku kratke priče. Studentske ćemo kritike na jednom od sljedećih satova usporediti i prokomentirati.

¹⁴ O tom problemu u kriminalističkom žanru usp. npr. Pavličić 2008: 92–93.

4. Diskusija

- a) problematiziranje književnokritičkih tekstova posvećenih autoru, njegovu opusu, samom polaznom tekstu
- b) problematiziranje pojedinih aspekata teksta igranjem uloga ili uprizorenjem sekvenci iz priče
- c) problematiziranje pogleda na svijet koji se mogu iščitati u tekstu

Kriminalistički fikcionalni tekst često završava rekapitulacijom slučaja gdje lik istražitelja suočava lik počinitelja s činjenicom da je došlo do rješenja zagonetke koja se provlačila kroz cijelu fabulu. Predlažemo stoga da naši studenti na kraju odglume upravo takvu sekvencu Pavličićeve priče u kojoj je dijalog između urednika crne kronike Remetina i urednice kulture Ivke Rudan te da diskutiraju o njezinu uprizorenju.¹⁵

LITERATURA

- Aleksovski, Marinela. 2008: *Aktivnosti u nastavi hrvatskoga jezika kao drugoga i stranoga za početnike*. Lahor 3/5.
- Barthes, Roland. 1992: *Uvod u strukturalnu analizu pripovjednih tekstova*. U: *Suvremena teorija pripovijedanja*. Ur. Vladimir Biti. Zagreb: Globus.
- Bagić, Krešimir. 2003: *Goli grad. Antologija hrvatske kratke priče 80-ih i 90-ih*. Zagreb: Naklada MD.
- Eco, Umberto. 2004: *Napomene uz 'Ime ruže'*. Zagreb: Globus media.
- Genette, Gérard. 1992: *Tipovi fokalizacije i njihova postojanost*. U: *Suvremena teorija pripovijedanja*. Ur. Vladimir Biti. Zagreb: Globus.
- Gulešić-Machata, Milvia. 2006: *Kroz književnost do kompetencije u J2*. Lahor 1/1.
- Lazar, Gillian. 1993: *Literature and Language Teaching. A guide for teachers and trainers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mandić, Igor. 1985: *Principi krimića*. Beograd: Mladost.
- Novak-Milić, Jasna; Gulešić-Machata, Milvia. 2006: *Međukulturna kompetencija u nastavi hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika*. Lahor 1/1.
- Pavličić, Pavao. 2001: *Otrovni papir*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Pavličić, Pavao. 2008: *Sve što znam o krimiću*. Zagreb: Ex libris.
- Povej naprej. Priročnik metodičnih dejavnosti za pouk slovenščine kot drugega/tujega jezika*. 1996. Ur. Marja Bešter i Ljubica Črnivec. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

¹⁵ Dijalog prema Pavličić 2001: 31–32.

- Požgaj Hadži, Vesna; Smolić, Marija; Benjak, Mirjana. 2007: *Hrvatski izvana*. Zagreb: Školska knjiga.
- Sabljak, Tomislav (pr.). 2007: *Teorija priče. Panorama ideje o umijeću pričanja 1842.-2005*. Zagreb: HAZU.
- Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje. 2005. Zagreb: Školska knjiga.
- Woodward, Tessa. 2001: *Planning Lessons and Courses. Designing sequences of work for the language classroom*. Cambridge: Cambridge University Press.

SUMMARY

DETECTIVE STORY FOR FOREIGN STUDENTS

Antonio-Toni Juričić

The paper expounds one of the possible methodological approaches to a literary text in teaching Croatian as other language by applying insights of metodician Gillian Lazar on Pavao Pavličić's detective story *Ljiljan od plavog stakla* (*A blue glass lily*, 2001). In her works Gillian Lazar shows the way in which literary texts are used in teaching English as other language. By his stories and novels Pavao Pavličić has left a mark on Croatian detective genre and contributed to its reception by an essay collection *Sve što znam o krimiću* (*All I know about crime fiction*, 2008). According to Zajednički europski referentni okvir za jezike (ZEROJ / *Common European Framework of Reference for Languages*) it is expected that at B2 level non-native speakers can understand contemporary prose.

Key words: detective story, literature in teaching Croatian as other language, Gillian Lazar, Pavao Pavličić

Primljeno 15. srpnja 2011.